

KS. ROMAN NIR

ARCHIWA, BIBLIOTEKI
I MUZEA POLONII
W ORCHARD LAKE

LUBLIN 1993

WPROWADZENIE

Archiwa, Biblioteki i Muzea Polonii w Orchard Lake są w sposób naturalny związane z Polonijnymi Zakładami Naukowymi Seminarium Polskiego w Orchard Lake. Obecne Zakłady powstały w 1885 roku, kiedy to ks. Józef Dąbrowski, w oparciu o bullę Leona XIII z 14 stycznia 1879 roku, założył w Detroit Polskie Seminarium. Jego zadaniem było kształcenie polskich księży dla duszpasterstwa w polskich parafiach. Najpierw założone zostało Seminarium, a potem Szkoła Wyższa (Gimnazjum) i Kolegium N.M.P. Natomiast w ostatnich trzydziestu latach, utworzono instytuty naukowe, które są ośrodkami badawczymi nad duszpasterstwem i dziejami Polonii. A w ostatnich dwudziestu latach zostały wyodrębnione: archiwa, biblioteki i muzea Polonii¹.

W działalności i dynamicznym rozwoju szkół najpierw w Detroit, a od 1909 r. w Orchard Lake (oddalonym o 20 mil od Detroit), należy dopatrywać się nie tylko początków bogatych zbiorów archiwalnych, ale ciągłego ich powiększania i rozwoju. W historii 109-letnich dziejów Polonijnych Zakładów nagromadzone zostały rękopisy, stare druki, polonica amerykańskie, czasopisma polskie i polonijne, dokumentacja fotograficzna, zbiory specjalne takie jak kartografia, numizmatyka, filatelistyka, oraz kolekcje indywidualnych osób.

Pierwszym i wieloletnim archiwariuszem był ks. prof. Józef Swastek². Dla Archiwum w Orchard Lake ks. Swastek pozostał wprost nieocenionym mistrzem w zbieraniu archiwaliów. W swych wykładach zachęcał uczniów, by przeglądali strychy, piwnice kościołów, plebanii, lokali organizacji i wszelkie drobiazgi przesyłali do archiwum.

Pełnił funkcję archiwisty metropolii detroickiej, był profesorem historii Kościoła w Ameryce i Polsce, miał wykłady z historii Polonii, był redaktorem czasopism: „Polish American Studies” i „Biuletynu”. Opracował pierwszy krótki przewodnik po polonijnych archiwach³. Był autorem ponad 200 artykułów

---

¹ R. Nir, *Stulecie Polskiego Seminarium w Orchard Lake w Stanach Zjednoczonych 1885—1985*, Orchard Lake, Michigan 1987, s. 367.

² A. Brożek, *Józef Swastek (10 III 1913 — 5 IX 1977)*. „Kwartalnik Historyczny”. R. 85:1978 nr 4 s. 118—119; M. Szwej, *Pożegnanie ks. Józefa Swastka*. „Sodalis Polonia”. R. 57:1977 nr 8 listopad s. 193—194; R. Nir, *Historia Centralnego Archiwum Polonii Amerykańskiej w Orchard Lake*, „Duszpasterz Polski Zagranicą” (dalej: DPZG). R. 32:1981 nr 3/140 s. 410—421.

³ J. Swastek, *A Tentative Directory of the Polish American Archives*. Orchard Lake Center for Polish Studies and Culture. Monograph Number 5, March 1971. Orchard Lake, Michigan 1971, ss. 16.

z historii Polonii Amerykańskiej⁴. Ks. Swastkowi nie starczyło czasu na uporządkowanie i skatalogowanie zbiorów. Jedynie zapoczątkował pewne działy jak np. polonica amerykańskie z lat 1875—1900, i dział druków z autografami oraz wydzielił kilka regałów na modlitewniki. Osobne miejsce przeznaczył na księgi jubileuszowe polonijnych parafii i organizacji. Alfabetycznie ułożył czasopisma wydawane w Polsce i polonijne z różnych krajów, prowadził akcję wycinania artykułów z prasy na tematy polonijne. Otrzymał wiele cennych kolekcji personalnych m.in. po ks. Franciszku Bolku wydawcy encyklopedii polonijnej, po drze Antonim Małku działaczu polonijnym, bpie Stefanie Woźnickim liderze polonijnym. Zbiory powiększały się wraz z istnieniem i rozwojem szkół.

Wraz z przyjściem w lipcu 1978 r. nowego dyrektora ks. dra Romana Nira rozpoczyna się nowa karta historii i rozwoju tej instytucji.

a) dotychczasowa organizacja archiwum

Archiwa w Orchard Lake jako odrębna i samodzielna instytucja, posiadająca materiały o charakterze zróżnicowanym, otrzymały teoretyczną organizację opracowaną przez ks. Swastka na krótko przed jego śmiercią. Zbiory zostały zgrupowane w trzech głównych zespołach bądź kategoriach archiwalnych: 1. Kolekcje instytucji szkolnych i centrów; 2. Kolekcje polonijne; 3. Kolekcje polskie. Każda grupa lub kategoria zawiera z kolei manuskrypty (rękopisy i maszynopisy), materiały drukowane (periodyki, pamflety, ulotki i książki), materiały (fotografie, slajdy, ilustracje) i źródła pamiątkowe (memorabilia, medale, monety, znaczki). Wyżej wymieniony materiał miał być zgrupowany według serii lub podserii.

I. Kolekcja instytucji i centrów zgromadziła różne dokumenty powstałe w trakcie powstawania i działalności Szkół w Orchard Lake, a więc Seminarium Polskiego św. Cyryla i Metodego, Kolegium N.M.P. i Szkoły Wyższej N.M.P. oraz Centrów. Ten dział ma pięć serii: 1. Dokumenty Rektorów: personalia, korespondencja, różne pisma. 2. Dokumenty szkolne: dzienniki, programy, wykłady. 3. Dokumenty członków fakultetu: personalia, rękopisy, notatki, publikacje. 4. Materiały studenckie: prace magisterskie, programy, publikacje, kroniki klubów, odznaczenia, trofea sportowe. 5. Materiały organizacyjne: kroniki, raporty, listy członków organizacji alumnów i pań wspomagających.

---

⁴ R. Nir, *Bibliografia selektywna historyka Polonii Amerykańskiej ks. prof. Józefa Swastka (1913—1977)*. DPZG. R. 33:1982 nr 2/143 s. 238—248.

II. Kolekcja polonijna obejmowała obszerniejszy i bardziej zróżnicowany zakres materiałów wytworzonych przez Polonię Amerykańską wraz z głównymi i kluczowymi instytucjami tj. Kościołem, szkołami, organizacjami i prasą. Ten zespół Archiwum miał być podzielony na pięć serii: 1. Materiały kościelne obejmujące pamiątkowe albumy i księgi parafialne, książeczki do nabożeństwa, ulotki o charakterze religijnym, biuletyny parafialne i specjalną podserię materiałów odnoszących się do Polskiego Narodowego Kościoła Katolickiego. 2. Materiały szkolne, katalogi i roczniki szkół polonijnych, ulotki jubileuszowe, programy z życia szkół, albumy studentów, publikacje zakonów i sióstr nauczycielek. 3. Materiały organizacji polonijnych, publikacje jubileuszowe, biuletyny, programy, książki i inne materiały wydawane przez organizacje. 4. Prasa lub ogólniej publikacje w szerokim tego słowa znaczeniu, gazety, magazyny, pamflety, broszury, ulotki i książki w języku angielskim i polskim. Specjalną podgrupę stanowiły dziewiętnastowieczne polonica amerykańskie. 5. Materiały biograficzne, broszurki jubileuszowe kapłanów i świeckich przywódców, programy, korespondencję, pamiątki, obrazki wraz z biogramami (wydawane z racji pogrzebów).

III. Kolekcja Polska, obejmująca wielką liczbę materiałów odnoszących się do Polski i przeszłości kulturowej wyrosłej na gruncie europejskim. Cztery serie specjalne tworzyły Kolekcję Polską: 1. Rękopisy, dokumenty królewskie i biskupów, wybitnych dowódców i pisarzy np. Sienkiewicza, Paderewskiego. 2. Publikacje, stare druki, a wśród nich polonica: pierwsze edycje np. „Pana Tadeusza”, książki i artykuły z autografami, publikacje KUL-u i ATK-a, almanachy i modlitewniki, śpiewniki, gazety i magazyny. 3. Materiały drukowane, miedzioryty, drzeworyty, akwarele, fotografie. 4. Memorabilia, monety, znaczki, medale. Ks. J. Swastek tak zaplanował i chciał zorganizować Archiwum Szkół w Orchard Lake⁵.

b) aktualna organizacja archiwum

W roku 1978 zostały zapoczątkowane na szeroką skalę prace nad uporządkowaniem i skatalogowaniem zbiorów, a od 1987 r. rozpoczęto komputeryzację zbiorów.⁶ Tym samym zbiory weszły w sieć archiwów w Stanach Zjednoczonych. W 1990 r. podjęta została przez Zarząd Szkół decyzja utworzenia

---

⁵ R. Nir, *Instytucja Wielkiego Znaczenia. Centralne Archiwum Polonii Amerykańskiej w Orchard Lake*. „Dziennik Związkowy”. R. 74:1981 nr 50 z 13—14 marca s. 6; Tenże, *Centralne Archiwum Polonii Amerykańskiej w Orchard Lake. Dzieje Archiwum*. „Przegląd Polski” (New York) R. 11:1981 8—14 lipca s. 2—3; E. Dusza, *Centralne Archiwum Polonii. Rozmowa z ks.dr Romanem Nirem*. „Gwiazda Polarna”. R77:1985 25 grudnia 2.7—8.

⁶ R. Nir, *Śp. ks.prałat Artur W. Rojek (1906—1988)*. „Dziennik Polski” (Detroit) R. 83:1988 nr 9 z 26 lutego s. 9; w 1988 r. ks. prał. A. Rojek ofiarował cały zestaw aparatury komputerowej dla archiwum.

specjalnej instytucji pod nazwą: Archiwa, Biblioteki i Muzea Polonii w Polonijnych Zakładach Naukowych Seminarium Polskiego w Orchard Lake, Michigan USA. Statut został przyjęty i zatwierdzony przez Zarząd 27 stycznia 1992 r. określając stan prawny, zadania i cele tej instytucji⁷.

Instytucja organicznie związana jest z Polonijnymi Zakładami Naukowymi Seminarium Polskiego w Orchard Lake. Zadaniem jej jest zachowanie możliwe pełnej dokumentacji archiwalnej, bibliotecznej i muzealnej Polonii, poprzez gromadzenie, porządkowanie, przechowywanie, komputeryzowanie i udostępnianie materiałów archiwalnych, bibliotecznych i muzealnych dla obiektywnych badań naukowych oraz popularyzacji dziejów polskiej grupy etnicznej.

Zarząd instytucji stanowi: Kanclerz Polonijnych Zakładów Naukowych Seminarium Polskiego (pełni funkcję przewodniczącego), naczelny Dyrektor, mianowany przez Kanclerza Zakładów Naukowych, który opiekuje się i prowadzi prace nad wszystkimi zbiorami. Kustosze poszczególnych działów są mianowani przez organizację i podlegają we wszystkich pracach Naczelnemu Dyrektorowi.

Wszystkie materiały są udostępniane na miejscu w Czytelni Archiwum, która jest czynna od poniedziałku do piątku włącznie w godz. 9:00—11:30 i 1:00—4:00 po południu, oraz w pierwszą niedzielę każdego miesiąca od godz. 1:00—4:00. Po uprzednim skontaktowaniu się z naczelnym Dyrektorem, zbiory mogą być udostępniane w godzinach wieczornych. Badacze zagraniczni szczególnie z Polski, mogą korzystać z bezpłatnego noclegu i wyżywienia na kampusie Szkół. Mikrofilmowanie i kserowanie materiałów może być wykonane tylko za zgodą Naczelnego Dyrektora. Drukowane materiały ze zbiorów muszą być w 1 odbicie przekazane do Archiwum. Osoby, które nie respektują powyższe przepisy nie mogą korzystać ze zbiorów.

Archiwa, Biblioteki i Muzea Polonii składają się z następujących 32 działów:

1. Archiwum Szkół i Centrów w Orchard Lake

Materiał tego zespołu zgrupowany został w następujących zagadnieniach: 1. Seminarium Polskie św. Cyryla i Metodego. 2. Kolegium N.M.P. 3. Szkoła Wyższa N.M.P. 4. Centra.

Ad.1. Archiwum Seminarium Polskiego posiada największy zbiór dokumentacji. Warto wymienić dokumenty związane z założeniem i rozwojem Seminarium. Wyodrębniono tzw. Dąbrowskiana, obejmujące życie i działalność fundatora ks. Józefa Dąbrowskiego, biografie, korespondencja, jubileusze,

---

⁷ Statut. Archiwa, Biblioteki i Muzea Polonii w Polonijnych Zakładach Naukowych Seminarium Polskiego w Orchard Lake, Michigan USA. 27 stycznia 1992 roku s. 3.

sympozja, organizacje i fundusze Dąbrowskiego, varia i innego rodzaju pamiątki. Biografie i artykuły o współzałożycielu o. Leopoldzie Moczygembie. Osobne materiały dotyczą działalności zewnętrznej Polskiego Seminarium aż po dzień dzisiejszy. Znajdują się tutaj programy imprez, akademii, koncertów, odczytów, posiedzeń. Dużo materiałów dostarczają nam zjazdy i sejmy alumnów. Zbierane materiały z okazji 25-lecia, 50-lecia, 75-lecia i 100-lecia, dostarczają kopalnię wiadomości, bowiem niektóre źródła i fotografie nie zachowały się do dnia dzisiejszego. Tego typu źródeł Archiwum posiada ponad 1000 jednostek.

Dział: Profesorowie i wykładowcy, siostry zakonne i pomocniczy pracownicy zawiera akta personalne, profesorów, wykładowców i wszystkich innych pracowników aż po dzień dzisiejszy.

Następną grupę stanowią materiały historyczne dotyczące studentów a w nich obok biogramów, dokładne statystyki. Statystyki obejmują rozmieszczenie geograficzne studentów, ich pochodzenie, oraz wykaz parafii z których pochodzą alumni. Wykazy obejmują również dalsze losy studentów po ukończeniu studiów. Te materiały są kopalnią wiedzy do biografii księży polonijnych.

Dział fotograficzny zawiera cenną dokumentację pomieszczeń począwszy od Detroit aż po współczesne dni. Fotografie z życia organizacyjnego, zjazdów duchowieństwa, życia kulturalnego, teatralnego, muzycznego, sportowego od początków istnienia Seminarium. Są tu setki fotografii, które utrwaliły wszystkie wydarzenia historyczne.

Drukarnia i wydawnictwa stanowią osobną grupę materiałów. Archiwum posiada komplet czasopism wydawanych przez Seminarium takich jak: „Niedziela”, „Głos Studenta”, „Wrzos”, „Sodalis”, „Alumnus”, „Eagle”, „Good News”. Jak również częściowo zachowane materiały redakcyjne. Posiada również kompletny zestaw publikacji wydawanych w Drukarni Seminarium Polskiego, założonej przez ks. J. Dąbrowskiego.

Ad.2. Druga grupa dotyczy Kolegium Najświętszej Maryi Panny i posiada pokaźny zbiór źródeł. Dotyczą one Prezydentów szkoły, fakultetu, studentów i wydawnictw. Jest to zespół bardzo dobrze zachowany.

Ad.3. Z materiałów dotyczących Szkoły Wyższej, archiwum posiada teczeki dotyczące pryncypałów, nauczycieli, uczniów, organizacji sportowych i wydawnictw. Całe komplety protokołów posiedzeń fakultetu, dzienniki uczniowskie i zestawienia statystyczne, obrazują socjologicznie studentów i ich dalsze losy życiowe.

Osobną wydzieloną grupę stanowią materiały organizacji wspomagających finansowo szkoły m.in. Stowarzyszenia Alumnów i Stowarzyszenia Pomocniczego Pań — tu znajdują się różnego rodzaju apele, odezwy, plakaty reklamowe i obfita korespondencja. Wykazy imienne alumnów i donatorów.

Ad.4. Na terenie Polonijnych Zakładów Naukowych działają następujące centra: Centrum Polskich Studiów i Kultury, Polsko-Amerykańskie Centrum Liturgiczne i powołane w 1978 r. Centrum Jana Pawła II. Centra posiadają dokumentację związaną z ich działalnością.

Szczególnie bogate materiały archiwalne pozostawiło Centrum Polskich Studiów i Kultury, które każdego roku organizowało specjalne kursy z zakresu tradycji i zwyczajów polskich. Wydało 20 monografii. Szczególnie cennymi są wykaz katedr uniwersyteckich i kolegiów na których wykładany jest język polski, jak również katalogi prasy polskiej w Stanach Zjednoczonych i Kanadzie, czy wykaz polsko-amerykańskich archiwów⁸.

Centrum Jana Pawła II powołane w roku 1978 jest ośrodkiem o charakterze naukowym i usługowym. Celem Centrum jest pełna dokumentacja a więc gromadzenie, opracowywanie i udostępnianie wszelkich materiałów związanych z Janem Pawłem II. Centrum wypełnia następujące zadania: a) gromadzi możliwie wszystkie materiały drukowane; dzienniki, tygodniki, miesięczniki, kwartalniki i roczniki; gromadzi książki, nagrania, filmy, programy telewizyjne związane z Papieżem, b) medale papieża, monety papieskie, odznaki, pierścienie, ryngrafy, wizerunki papieża, obrazy znanych malarzy, widokówki, fotografie, znaczki pocztowe, wizytówki, rzeźby, wszystkie memorabilia związane z wizytami papieskimi w Stanach Zjednoczonych, c) urządza wystawy i odczyty, sympozja o zakresie krajowym, d) wyżej wymienione materiały zbierane są chronologicznie z przeszłości, teraźniejszości.

Centrum opracowuje dokumentację papieską na łamach czasopism polskich i polonijnych wydawanych poza granicami Polski. Dokumentacją objęto ponad 200 tytułów czasopism⁹, w tym również wszystkie czasopisma wydawane przez diecezje w Stanach Zjednoczonych. Centrum wydaje dwa czasopisma: „Biuletyn Centrum Jana Pawła II” i „Newsletter Pope John Paul II Center”. Na łamach Biuletynu drukowana jest dokumentacja papieska. Centrum aktualnie posiada 2 tys. książek, 25 tys. wycinków prasowych w j. angielskim i 20 tys. w j. polskim, około 200 filmów i setki fotografii.

Wszystkie materiały związane z życiem i działalnością Ojca Świętego zgromadzone są w trzech zasadniczych działach: w archiwum, bibliotece i muzeum¹⁰.

---

⁸ *Polish American Periodical Publications. A Directory*. Orchard Lake Center For Polish Studies and Culture. Monograph Number 7, Sesptember 1971 s. 9; *Directory of Canadian Polish and Polish American Periodical Publications*. Monograph Number 15 May, 1976 s. 20.

⁹ R. Nir, *Bibliografia czasopism polonijnych objętych dokumentacją papieską*. „Biuletyn Centrum Jana Pawła II”. R. 13:1991 nr 1—2 s. 15.

¹⁰ R. Nir, *Centrum Jana Pawła II*. „Dziennik Polski”. R. 76:1979 nr 113 8—9 czerwca s. 10; Tenże, *Działalność Centrum Jana Pawła II w Orchard Lake*. „Nowy Dziennik”. R. 10:1980 nr 2321 30 kwietnia s. 4, 8; Tenże, *Wizyta dyrektora Muzeum Polskiego ks. Michała Dylaga w Polsce 9—18 marca 1993 r.* „Biuletyn Centrum Jana Pawła II”. R. 15:1993 s. 4—6.

2. Archiwum Polonii

Ten dział archiwum obejmuje materiały do dziejów Amerykanów polskiego pochodzenia, polskich imigrantów i Polonii innych krajów. Źródła uszeregowane zostały w następujące zespoły tematyczne:

1°. tło historyczne imigracji i różnych grup etnicznych; a) sporadyczna i najstarsza polska imigracja, b) polityczna imigracja, c) ekonomiczna imigracja, d) imigracja po II wojnie światowej tzw. wojskowa, e) imigracja solidarnościowa po 1980 roku.

Uwzględniono imigrację polską w poszczególnych stanach: Arkansas, California, Connecticut, Delaware, Illinois, Indiana, Iowa, Maryland, Massachusetts, Michigan, Minnesota, Missouri, Nebraska, New Jersey, New York, Ohio, Pennsylvania, Rhode Island, Texas, West Virginia, Wisconsin i in. Tu także statystyka polskich imigrantów.

2°. Szkolnictwo polonijne: a) ogólne zagadnienia szkolnictwa, wychowania i nauczania, b) polskie szkoły parafialne, c) szkolnictwo średnie, d) kolegia i akademie, e) Kolegium Związku Narodowego Polskiego, f) problematyka języka polskiego, g) katedry j.polskiego i kultury na uniwersytetach amerykańskich, h) opracowania historyczne, statystyka, programy¹¹. Instytucje naukowe: Fundacja Kościuszkowska, Fundacja Pułaskiego, Polski Instytut Naukowy w Ameryce, Polskie Muzeum w Ameryce w Chicago, Polsko-Amerykańskie Muzeum w Port Washington, Fundacja Polskiej Kultury i Sztuki w San Francisco, Instytut Józefa Piłsudskiego w Nowym Jorku, Instytut Romana Dmowskiego w Chicago, biblioteki polonijne, czytelnie, Polska Biblioteka w Washington, Towarzystwo Przyjaciół Polskiej Biblioteki w Washington, Biblioteka Związku Narodowego Polskiego, Biblioteka Związku Polek, Biblioteka Zjednoczenia Polskiego Rzymsko-Katolickiego. Alumni Memorial Library w Orchard Lake. Katalogi bibliotek, spisy, inwentarze¹².

Teatr polonijny w Stanach Zjednoczonych i innych krajach: ten zespół obejmuje m.in. teatr amatorski, sceny parafialne, ważniejsze zespoły sprzed r. 1906, teatr stały, teatr zawodowy, Chicago, Detroit, Buffalo i inne miasta, Eminowiczowie, Kantor, teatr po 1945 roku: „Nasza Reduta”, teatr Lidii Pucińskiej, Teatr Dramatyczny Wandy Zbierzowskiej-Frydrych, Teatr Radiowy Roberta Lewandowskiego, Zrzeszenie Artystów Scen Polskich w Stanach

---

¹¹ F. Bolek, *The Polish American School System*, Columbia Press Corporation, New York 1948 ss. 108.

¹² R. Nir, *Historia Biblioteki Związku Narodowego Polskiego w latach 1892—1917*. „Dziennik Polski”. R. 78:1982 nr 24, s. 9; *Katalog Biblioteki Związku Narodowego Polskiego w Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej*, Chicago 1907 s. 212; R. Nir, *Katalog Biblioteki Zjednoczenia Polskiego Rzymsko Katolickiego z 1919 r.* „Dziennik Polski”. R. 79:1983 nr 6, s. 11.

Zjednoczonych. Archiwum posiada obszerne materiały do biografii poszczególnych aktorów¹³. Znajdują się również mniejsze zbiory do dziejów polskiego teatru w innych krajach.

Film polski jak również filmy z różnych krajów o problematyce polskiej znajduje odzwierciedlenie głównie w wycinkach prasowych, których archiwum posiada setki.

3°. Literatura polsko-amerykańska. W tym dziale zgromadzeni zostali pisarze polscy pracujący w Stanach, ich utwory zarówno rękopiśmienne jak i wydania, osobny dział stanowi bogaty zbiór literatury homiletycznej i religijnej¹⁴.

4°. Życie społeczne polskiej grupy etnicznej zawiera materiały z następujących działów: stowarzyszenia dobroczynne, sierocińce, domy rekreacyjne, polskie tradycje, folklor, sport, letniska, polanki, stowarzyszenie Polka, radio polonijne.

5°. Życie ekonomiczne polskiej grupy etnicznej obejmuje takie materiały jak: a) praca, b) fabryki, c) biznesy, banki, d) stowarzyszenia przemysłowe, e) prace dobroczynne, f) radni miejscy polskiego pochodzenia, g) farmerzy polscy.

6°. Pomoc polskich imigrantów dla Polski wyraża się w następujących relacjach: a) ekonomiczna pomoc, b) militarna pomoc, c) kulturalna pomoc, d) pomoc cywilizacyjna dla Polski, e) pomoc religijna.

7°. Polonia w różnych krajach świata: a) Polonia w Argentynie, b) Polonia w Brazylii, c) Polonia w Kanadzie, d) Polonia we Francji, e) Polonia w Niemczech, f) Polonia w innych krajach np. w Afryce, Iraku, Iranie, Meksyku, Palestynie. Ten dział zbiorów został zapoczątkowany przed 20 laty i już posiada znaczny zasób, dzięki donacjom Polaków, którzy przebywali w tych krajach. Materiał dotyczy przede wszystkim osiedleńców z czasów II wojny światowej.

3. Dokumentacja polskich parafii

Parafia odgrywała dużą rolę w życiu polskiego imigranta i była prężnym ośrodkiem życia religijno-patriotycznego młodych pokoleń polonijnych. Dokumentacja parafii polonijnych jest najobszerniejszym działem Archiwum. Ten ogromny materiał uporządkowany został w następujący sposób:

1°. Księgi jubileuszowe. Największym działem i najcenniejszym źródłem do historii parafii są księgi jubileuszowe. Archiwum posiada ich ponad 2 tys.

¹³ R. Nir, *Życie teatralne w Buffalo*. „Dziennik Polski”. R. 83:1987 nr 6, s. 11; A. Waldo, *Polish American Theatre. W: Ethnic Theatre in the United States*. Greenwood Press, Westport Ct. 1983 s. 387—417; R. Nir, *Teatr „Kościuszkę” w Detroit*. „Tygodnik Świat Polski” (Hamtramck) R. 88—1992 nr 51, 18 grudnia s. 6; Tenże, *Teatr „Fredro” w Detroit*. „Tygodnik Świat Polski”. R. 88:1992 nr 52, 25 grudnia s. 35.

¹⁴ J. Przygoda, *Szkic historyczny polskiej katolickiej literatury homiletycznej w Stanach Zjednoczonych*. „Sacrum Poloniae Millennium”. R. 4:1957 s. 461—569.

egzemplarzy. Są to księgi wydawane z racji 10-lecia, 25-lecia, 50-lecia, 75-lecia, 100-lecia istnienia parafii. Zdecydowana większość jest w j. polskim chociaż w ostatnich latach przeważa j. angielski. Są one cennym źródłem do dziejów parafii, Polonii w danym mieście, ale przede wszystkim duszpasterstwa i życia społeczno-kulturalnego.

2°. Jubileuszowe pamiętniki księży. Rocznice jubileuszowe księży były podstawą do wydania przez parafie pamiętników. Przyjmowały one różną nazwę jak księgi jubileuszowe, pamiętniki. Tych druków znajduje się w archiwum ponad 200 pozycji, stosunkowo mało jak na tak wielką liczbę księży. W ostatnich latach coraz więcej napływa druków z okazji pogrzebów księży, które zawsze zawierają krótki biogram zmarłego, są wobec tego cennym źródłem do biografii.

3°. Przemówienia i kazania. Archiwum przechowuje kazania i przemówienia księży zachowane w szkicach, notatkach, w kronikach zebrań. Osobny zbiór stanowią przemówienia księży proboszczów lub kapelanów, członków organizacji społecznych, kulturalnych i naukowych. Publiczne przemówienia, inwokacje, apele, odezwy były często drukowane w prasie lokalnej, związkowej, w biuletynach parafialnych i czasopismach polonijnych. Setki wycinków prasowych lub skrótów reporterskich znajduje się w kopertach i teczkach. W tym zespole gromadzone są przemówienia radiowe polonijnych biskupów i księży.

4°. Dokumentacja fotograficzna. Fotografie księży, parafian, sióstr zakonnych i organizacji religijnych związanych z parafią. Na uwagę zasługuje drobny zbiór kolorowych pocztówek polskich kościołów z początków tego wieku. Gromadzi się również obrazki wydawane przez zakłady pogrzebowe, gdzie na froncie znajduje się zdjęcie księdza, na drugiej stronie krótka biografia i modlitwa; takich obrazków archiwum posiada ponad tysiąc.

5°. Rękopisy historii parafii. Takich opracowań archiwum posiada ponad 100, jedne posiadają tylko chronologiczne ujęcie dziejów, bez podawania źródeł, bez aparatu naukowego, inne opracowania stosują pewien szablon i według ustalonych działów podają materiał.

6°. Geografia, chronologia i statystyka parafii. Ks.prof.Józef Swastek zbierał materiały dotyczące geografii, chronologii i statystyki parafii, szkół księży i zakonów, opracowywał te dane dla roczników diecezjalnych Detroit. Pozostały dokładne fiszki wykazów chronologicznych parafii i księży metropolii detroickiej.

7°. Biuletyny parafialne. Archiwum zgromadziło stare roczniki lub poszczególne zeszyty. Jest to zbiór mały w stosunku do liczby parafii. Biuletyny stanowią bieżącą rejestrację wydarzeń parafii i danego środowiska polonijnego.

8°. Inne źródła do historii parafii. Z innych źródeł archiwum posiada znaczny zbiór różnorodnych druków: modlitewniki, nowenny, stacje drogi krzyżowej, godzinki, śpiewniki, katechizmy. Aktualnie ten zbiór liczy 2 tys. pozycji¹⁵.

9°. Zakony polonijne. Ten dział jest bardzo zasobny w dokumentację. Na niego składają się jubileuszowe księgi poszczególnych zakonów męskich i żeńskich. Bardzo dobre monografie oraz wycinki prasowe¹⁶. Nagromadzony materiał dotyczy dziejów następujących zakonów polonijnych: Siostry Albertynki, Hammond; Siostry Bernardynki Trzeciego Zakonu Św. Franciszka, Reading; Zgromadzenie Księża Chrystusowców, Sterling Heights, i inne placówki; Córki Niepokalanego Poczęcia N.M.P., New Britain; OO.Karmelici, Munster; Siostry Dominikanki, Justice; Siostry Felicjanki różnych prowincji w Stanach Zjednoczonych; OO.Franciszkanie, Pułaski; Siostry Franciszkanek, Hamburg; Siostry Najświętszej Rodziny z Nazaretu, Philadelphia; Księża Jezuici, Chicago; Siostry Św. Józefa Trzeciego Zakonu Św. Franciszka, South Bend; Siostry Józefinki, Stevens Point; Zgromadzenie Sióstr Bł. Kunegundy Trzeciego Zakonu Św. Franciszka, Lemont; OO.Marianie, Stockbridge; Ojcowie Paulini, Doylestown; Księża Zmartwychwstańcy, Chicago; Siostry Zmartwychwstanki, Chicago; OO. Salwatorianie, Gary; Siostry Westiarki, Hamtramck¹⁷.

10°. Polsko-Narodowy Kościół Katolicki. Ten dział posiada ponad tysiąc pozycji. Podział dokumentacji jest podobny do wyżej wymienionych źródeł do historii polonijnych parafii. A więc posiada: ogólne księgi pamiątkowe, jubileuszowe księgi poszczególnych parafii, kalendarze narodowe, statystykę parafii i księży¹⁸.

¹⁵ R. Nir, *Źródła w Archiwum w Orchard Lake do historii polskich parafii w USA*. „Collectanea Theologica”. R .51:1981 nr 4 s. 181—198; R. Nir, *Materiały źródłowe do historii polonijnych parafii w Archiwum w Orchard Lake*. W: *Źródła do historii Polonii*. Orchard Lake 1982 s. 89—246.

¹⁶ A. Knawa, *As God Shall Ordain. A History of the Franciscan Sisters of Chicago 1894—1987*. Lemont, Illinois 1989 ss. 1037; J. Peplinski, *A Fitting Response. The History of the Sisters of St. Joseph of the Third Order of St. Francis*. Part II 1902—1962, South Bend, Indiana 1992 ss. 531; M. J. Ziolkowski, *The Felician Sisters of Liconia*, Michigan. First Province in America. Detroit 1984 ss. 586; M. B. Grabowski, *Felician Sisters. History of the Congregation of the Sisters of St. Felix of Cantalice*. Newark NJ. 1993 ss. 1105.

¹⁷ *Album Jubileuszowy Prowincji Polskiej OO. Franciszkańców w Ameryce 1905—1930*. Buffalo, NY 1930 ss. 200; Proceeding of the Seventh Provincial Chapter held at the Marian Fathers Provincialate Stockbridge, Massachusetts USA 1969. Stockbridge, Massa. 1969 ss. 48; Iwicki J, *Resurrectionist Charism. A History of the Congregation of the Resurrection*. Vol. 3:1932—1965. Romae 1992 ss. 642; *Krótką historia prowincji Wniebowzięcia N.M. Panny Zakonu Braci Mniejszych 1887—1962*, Pułaski, Wisconsin 1962 ss. 76; G. Raniszewska, *Rys historyczny Zgromadzenia Sióstr Franciszkanek błogosławionej Kunegundy*, Chicago IL 1947 ss. 143; *Pamiętka pięćdziesięciu lat pracy SS. Bernardynek w Ameryce 1894—1944*. Philadelphia, Pa. 1944 ss. 91; *Jednodniówka na 75 letni jubileusz Zgromadzenia Sióstr Najświętszej Rodziny z Nazaretu 1875—1950*. Rzym 1950 ss. 144.

¹⁸ R. Nir, *Parafie Polsko-Narodowego Kościoła*, W: *Źródła do historii Polonii*. Orchard Lake, Michigan 1982 s. 189—197; B. Wielewinski, *Doctoral Dissertations and Masters Theses*

11°. Polskie parafie w Kanadzie i innych grup etnicznych. Zasób polskich parafii w Kanadzie zawiera: wykazy polskich parafii, jubileuszowe księgi księży parafii oraz literaturę podręczną¹⁹.

Dokumentacja parafii innych grup etnicznych jest przypadkowym zbiorem, ofiarowanym przez parafie lub indywidualne osoby. Przede wszystkim materiały dotyczą katolickich parafii słowackich, litewskich i ukraińskich²⁰.

4. Dokumentacja organizacji polskich

Organizacje polonijne zawsze nadawały zdecydowany ton życiu polonijnemu. Łączyły lub dzieliły społeczność. Miały charakter braterski, profesjonalny bądź kulturalny. W latach trzydziestych skupiły w swych szeregach ponad milion członków na ogólną liczbę 5 milionów Polaków. I obecnie są one liczne i aktywne.

Archiwum posiada różnego rodzaju materiały źródłowe dotyczące tych organizacji. Najstarsze i największe jak: Zjednoczenie Polskie Rzymsko-Katolickie, Związek Narodowy Polski, Sokolstwo Polskie w Ameryce, Związek Polek w Ameryce posiadają obecnie dobrze opracowane monografie, które znajdują się w zbiorach²¹.

Ogromny dział stanowią księgi jubileuszowe organizacji, wszystkie mają bogatą dokumentację fotograficzną. Najliczniejszy zbiór to pamiętniki z okazji odbywających się co kilka lat sejmów. Po nich idą konstytucje i ustawy w języku polskim i angielskim, które zawsze uaktualniają zadania i cele organizacji. Liczne są protokoły z posiedzeń zarządów centralnych i okręgowych, bowiem informują o bieżącym funkcjonowaniu stowarzyszeń. Liczbowo jednak najwięcej jest pamiętników jubileuszowych poszczególnych grup lub gmin; są to druki małe lub duże, ale zawsze zawierające pełną historię i dokumentację fotograficzną.

Regarding Polish Subjects:1900—1985. An Annotated Bibliography. New York, NY 1988 ss. 200; B. Wielewinski *Newspaper and Journal Articles Regarding the Polish National Catholic Church and Related Items. An Annotated Bibliography.* Scranton 1987.

¹⁹ R. Nir, *Polskie parafie w Kanadzie*, W: *Źródła do historii Polonii*. Orchard Lake, Michigan 1982 s. 198—204; *Leksykon geograficzno-historyczny parafii i kościołów polskich w Kanadzie*. Lublin 1992 ss. 358.

²⁰ R. Nir, *Księgi jubileuszowe innych grup etnicznych*. W: *Źródła do historii Polonii*. Orchard Lake, Michigan 1982 s. 204—216.

²¹ M. Haiman, *Zjednoczenie Polskie Rzymsko-Katolickie w Ameryce 1873—1948*. Chicago, III. 1948 ss. 597; D. Pienkos, *PNA: Centennial History of the Polish National Alliance of the United States of North America*. New York NY 1984 ss. 485; A. Waldo, *Sokolstwo*. T. 1—5 Pittsburgh 1953—1984; *Historia Związku Polek w Ameryce*. T. 1—3, Chicago, III. 1938—1981.

Nie sposób wymienić wszystkich organizacji polonijnych do których dziejów archiwum posiada materiały. W sumie jest ich ponad tysiąc. Z organizacji braterskich najwięcej materiałów posiadają m.in. takie organizacje jak: Związek Narodowy Polski, Zjednoczenie Polskie Rzymsko-Katolickie w Ameryce, Związek Polek w Ameryce, Związek Polaków w Ameryce.

Jeśli chodzi o organizacje profesjonalne, archiwum posiada dokumentację do dziejów takich stowarzyszeń jak: polscy dentyści, lekarze, prawnicy, aptekarze, rzeźnicy, krawcy, dziennikarze, organiści, filateliści, numizmatycy. Niektóre z nich już nie istnieją, a więc materiał do nich jest już zamknięty.

Organizacje bardzo specjalistyczne posiadają również swojeteczki. Dla przykładu wymienię kilka: Kluby Kulturalne, Amerykański Instytut Polskiej Kultury w Miami, Fundacja Kopernikowska w Chicago, Polsko-Amerykańskie Towarzystwo Historyczne, Stowarzyszenie Księży Polskich²².

W tym dziale znajduje się zespół materiałów do działalności instytucji etnicznych w których posiadaniu są materiały polonijne. (Immigration History Research Center, University of Minnesota; The Balch Institute for Ethnic Studies, Philadelphia; Center for Migration Studies, Staten Island)²³.

5. Biografie

Wzmoczone zainteresowanie biografiami polonijnych działaczy świeckich i duchownych oraz wybitnych Polaków narzuciły konieczność utworzenia specjalnego działu materiałów biograficznych, na podstawie których będzie można przystąpić do opracowania nowego słownika biograficznego. Wydany przed laty pod redakcją ks. F. Bolka z całą pewnością już nie wystarczy²⁴.

Archiwum posiada centralną kartotekę biogramów w porządku alfabetycznym. Do każdejteczki wkładane są życiorysy, wycinki prasowe, fotografie a czasami

²² *Inwentarz polonijnych organizacji*. Orchard Lake, Mi 1993 mps. s. 30.

²³ *Immigration History Research Center University of Minnesota. Polish American Collection*. St. Paul, Minn. 1988 ss. 37; *Inventory to the Records of the Polish American Congress at the Immigration History Research Center*. St. Paul, Minn. 1988 ss. 34; *Inventory to the Records of Paryski Publishing Company at the Immigration History Research Center*. St. Paul, Minn. 1991 ss. 71; *Polish American Collection. W: The Immigration History Research Center. A Guide to Collections*. New York, NY 1991 s. 245—285; *A Guide to Manuscript and Microfilm Collections of the Research Library of the Balch Institute for Ethnic Studies*. Philadelphia, Pa. 1992 ss. 129.

²⁴ F: Bolek, *Who's Who in Polish America. A Biographical Directory of Polish-American Leaders and Distinguished Poles in the Americas*. New York, NY ss. 579; We Francji podjęto wydawanie „Kwartalnika Biograficznego Polonii”, ukazał się z. 1, Paryż 1992 pt. „Polacy w Świecie” pod red. Z. A. Judyckiego s. 71; W Nowy Jorku wydawnictwo Bicentennial Publishing Co. „Nowy Dziennik” podjął się opracowania: *Polish American Who's Who*. Druk pierwszego tomu zapowiedziano na 1993 rok.

i inne pamiątki takie jak oryginalne świadectwa, legitymacje, odznaczenia. Te materiały pochodzą bezpośrednio od ofiarodawców. Są to biogramy ludzi już zmarłych jak i żyjących przede wszystkim dziennikarzy, artystów, dentystów, lekarzy, prawników, adwokatów, farmaceutów, bankowców, nauczycieli, wojskowych, pisarzy, kongresmenów polskiego pochodzenia. Biografie są w języku polskim i angielskim, a tylko sporadycznie w innych językach.

W osobnym dziale wyodrębnione są biografie: księży rektorów, profesorów, studentów i przyjaciół Szkół w Orchard Lake. Osobną kategorię stanowią biogramy ambasadorów Szkół i ludzi, którzy otrzymali najwyższe odznaczenie „Medal Fidelitas”. Wyodrębniona jest kartoteka biogramów biskupów polskiego pochodzenia. W tym zespole znajdują się również biogramy polonijnych redaktorów i aktorów, które pochodzą z kolekcji Artura Waldo. Zbiór jest duży i niekompletny.

6. Stare druki

Archiwum posiada znaczny zbiór starych druków. Z XVI w. pochodzi około 100 druków. W zbiorach XVII-wiecznych dominują druki łacińskie-mniej więcej 300 egzemplarzy. Większość starych druków (ponad 1000 wol.) pochodzi z wieku XVIII i pierwszej połowy XIX.

W osobnym dziale znajdują się polonica z XVI—XVII wieku, tłoczone w polskich drukarniach. Jest ich około 500. Porównując stare druki w Orchard Lake z międzynarodowymi katalogami, można stwierdzić, że wiele egzemplarzy należy do rzadkich i unikalnych w skali europejskiej. Pod względem treści najwięcej jest wydań Biblii i traktatów teologicznych.

Druki są w bardzo dobrym stanie dzięki pieczołowitej opiece jaką zostały otoczone. Przedstawiają wielką wartość dla historyków sztuki. Wiele z nich jest misternie oprawionych; oprawy ze skóry cielejącej są bogato tłoczone ornamentami roślinnymi i linearnymi z inicjałami dawnych właścicieli²⁵.

7. Polonica Americana

Ten dział archiwum dzieli się na dwie grupy: 1. polonica amerykańskie, 2. polonica drukowane w innych krajach. Zgromadzono druki, broszury, pamflety w języku polskim i angielskim oraz w innych językach na tematy polskie, które zostały opublikowane poza Polską. Ten zbiór liczy 2 tys. woluminów

---

²⁵ R. Nir, *Stare druki w archiwum Orchard Lake*. „Sodalis Polonia”. R. 59:1979 nr 4 s. 113—115; *Our Oldes Book 1504—1517*. „Library Pulse”. R.6:1959 nr 1 s. 1—2.

Z poloniców amerykańskich posiada archiwum wydawnictwa W. Dyniewicza z Chicago, Paryskiego z Toledo, H. Derdowskiego z Winony, braci Worzałów ze Stevens Point, Sajewskiego z Chicago, Zalewskiego z Chicago, Puacza z Chicago, wydawnictwa „Nowego Dziennika” z Chicago.

Publikacje wydawnictw zakonnych: misjonarzy w Erie, felicjanek z Buffalo, franciszkanów z Pulaski, jezuitów z Chicago. Różnorodne druki Polsko Narodowego Kościoła Katolickiego w Scranton. Druki i broszury: Zjednoczenia Polskiego Rzymsko-Katolickiego w Ameryce, Związku Narodowego Polskiego, Związku Sokołów Polskich w Ameryce, Związku Polek w Ameryce.

Podręczniki firm wydawniczych w Chicago, Spółki Nakładowej Wydawnictwa Polskiego i Polish American Publishing Company, drukarni sierocińca św. Jadwigi w Niles. Archiwum posiada prawie komplet książek drukarni Seminarium Polskiego w Detroit.

Znajdują się tutaj książki autorów polonijnych: Bójnowskiego, Dąbrowskiego, Bolka, Icieka, Haimana, Hodura, Gąsiorowskiego, Jasińskiego, Misickiego, Orłowskiego, Syskiego, Peszkowskiego, Wachtla, Waldo, Włoszczewskiego.

Polonica z innych krajów to przede wszystkim wydawnictwa londyńskie, paryskie, rzymskie i z różnych krajów świata. Te polonica zostały w ostatnich 10-ciu latach wyodrębnione w osobny dział archiwum²⁶.

8. Czasopisma polskie

Pierwszy dział obejmuje czasopisma drukowane w Polsce, natomiast drugi drukowane w Stanach i innych krajach czyli prasę polonijną. W pierwszym znajdują się tytuły ukazujące się zarówno przed wojną jak i po wojnie. Czasopisma dotyczą różnych dziedzin były nabywane na potrzeby szkół i centrów. A dzięki wielkim donacjom posiadamy całe komplety: „Tygodnika Powszechnego”, „Życia Warszawy”, „Słowa Powszechnego”, „Przewodnika Katolickiego”, „Trybuny Ludu”, „Polityki”, „Więzi”, „Znaku” i dziesiątki tytułów teologicznych. Są również czasopisma epoki solidarnościowej tzw. prasa podziemna, chociaż nie brak licznej prasy powstania warszawskiego czy okupacji. Bieżąca prasa wciąż napływa z Polski.

W pracy archiwum szczególną uwagę zwrócono na kompletowanie czasopism polonijnych ukazujących się poza granicami kraju. Obok Chicago, Orchard Lake posiada największy zbiór czasopism polonijnych. W sumie mamy ich około 5 tys. tytułów²⁷.

²⁶ R. Nir, *Polonica w Archiwum Orchard Lake*. „Sodalis Polonia”. R. 59:1979 nr 5 s. 147–150.

²⁷ *Alfabetyczny wykaz czasopism polonijnych w Archiwum w Orchard Lake. Wykaz według*

9. Kalendarze

Jest to największy zbiór kalendarzy polonijnych poza granicami Polski i dlatego wyodrębniony został w osobny dział. W Orchard Lake znajduje się obecnie ponad 1000 kalendarzy, których ciągle przybywa. Część zbiorów jest zmikrofilmowana. Kalendarze pochodzą z następujących krajów: Argentyna, Brazylia, Czechosłowacja, Francja, Indie, Kanada, Niemcy, Palestyna, Stany Zjednoczone, Węgry, Wielka Brytania, Włochy. Archiwum posiada mały zbiór kalendarzy wydanych w Kraju²⁸.

10. Zbiory specjalne

Zbiory specjalne archiwum obejmują: ikonografię, filatelistykę, numizmatykę, kartografię, fotografie, plakaty, materiały audio-wizualne.

Filatelistyka obejmuje znaczki polskie od pierwszego aż po dzień dzisiejszy. Ten zbiór jest kompletny. Oprócz tego zestawu literatury filatelistycznej, jak i drukowane katalogi m.in. komplet biuletynu „Polonus Philatelic Society”.

Posiadamy wszystkie znaczki watykańskie od 1978 r. czyli od rozpoczęcia pontyfikatu Jana Pawła II. Znajdują się również znaczki innych krajów, ale niekompletne i sporadycznie przekazywane przez amatorów, ale te zbiory nie mają większego znaczenia²⁹.

W dziale numizmatyki znajdują się medale bite z racji różnych uroczystości polonijnych: kulturalnych, religijnych, patriotycznych. Posiadamy komplet „Newsletter-Polish American Numismatic Association” i literaturę podręczną. Znaczna liczba medali pochodzi z Polski, bita tam z okazji różnych wydarzeń i rocznic, ten zbiór jest przypadkowy, posiadamy medale przekazane przez różne osoby. Natomiast bogata jest literatura przedmiotu i prawie komplet „Wiadomości Numizmatycznych”. Natomiast jest bardzo duży zbiór monet polskich prawie od XII wieku po obecne czasy. W ubiegłym roku zostały przekazane duże zbiory monet z całego świata, które będą podstawą do wyodrębnienia specjalnego działu numizmatycznego.

---

krajów: Stany Zjednoczone, Anglia, Argentyna, Australia, Kanada, Brazylia, Francja, Niemcy, Włochy. Orchard Lake 1990 mps s. 3; *List of Retrospective Polish and Polish-American Newspapers and Magazines.* Orchard Lake 1989 mps s. 3.

²⁸ *Inwentarz polonijnych kalendarzy i polskich w Archiwum Polonii w Orchard Lake.* 1992 mps s. 35.

²⁹ *Ogólny spis zbiorów filatelistycznych w Archiwum Polonii w Orchard Lake,* 1990 mps s. 23.

Nie można ominąć zbioru medalików, ryngrafów, które bardzo licznie były bite przez różne stowarzyszenia religijne przy parafiach czy organizacjach³⁰.

Kartografia to przede wszystkim zbiór map Polski, głównie z XIX wieku i wydawanych w Polsce, ale w zbiorach również znajdujemy mapy Polski wydane w innych krajach np. w Stanach Zjednoczonych. Pokażny jest zbiór map i atlasów dla użytku szkół. Nieliczne mapy parafii polonijnych znajdują się w tym dziale. Natomiast mapy z działań wojennych różnych formacji wojskowych znajdują się w poszczególnych muzeach. Mapy operacji 2-go Korpusu we Włoszech są w muzeum Fundacji tegoż Korpusu.

Dział dokumentacji fotograficznej posiada setki fotografii do życia różnych generacji Polonii jak i różnych przejawów życia kulturalnego, towarzyskiego, religijnego, politycznego i społecznego. Są to fotografie zbiorowe lub poszczególnych indywidualnych osób. Na wielu z nich szczególnie z okresu międzywojennego zaznaczono zakład fotograficzny nazwisko wykonawcy i dokładny adres. Wydrebniione zostały zdjęcia z czasów II wojny światowej.

Archiwum posiada duży zasób plakatów, które informują o różnorodnych imprezach polonijnych: teatralnych, koncertach, występach orkiestr, solistów, wystawach malarstwa, aukcjach dzieł sztuki i książek, festiwalach polonijnych, parafialnych, sympozjach i zjazdach naukowych, sejmach i zjazdach. Plakaty spełniają dużą rolę propagandową.

W kolekcji specjalnej archiwum znajdują się drzeworyty Stefana Mrożewskiego o tematyce religijnej.

Dział materiałów audio-wizualnych posiada nagrania z uroczystości szkolnych, jak inauguracje roku szkolnego, nadania „Medalu Fidelitas” wybitnym Polakom, zjazdy i sejmy alumnów, bankiety na cześć wybitnych gości odwiedzających szkoły, wizyty kard. Jana Króla, Prymasa Polski kard. Józefa Glempa, kard. Henryka Gulbinowicza i innych arcybiskupów i biskupów, oraz ogólno-amerykańskie zjazdy księży polskiego pochodzenia.

W tym dziale znajduje się cały komplet nagrań z uroczystości stulecia szkół w Orchard Lake. Są tutaj również wszystkie filmy ilustrujące życie i działalność Szkół. Posiadają znaczną wartość historyczną rejestrując wielki rozwój. Na taśmach wideo zostały utrwalone uroczystości otwarcia poszczególnych muzeów, jak również światowe zjazdy Żołnierzy 2 Korpusu, Żołnierzy Armii Krajowej, Konwencie Śpiewaków Polskich w Ameryce³¹.

W 1993 r. w archiwum zaczęto nagrywać rozmowy z przedstawicielami życia polonijnego. Do tej pory nagrano wspomnienia żołnierzy 2 Korpusu, Armii

---

³⁰ *Ogólny spis zbiorów numizmatycznych w Archiwum Polonii w Orchard Lake*, Mps s. 25.

³¹ Spis video w Archiwum Polonii w Orchard Lake. 1993 mps s. 34. *On the Wings of Love. A Visit to the Orchard Lake Schools. This Video Cassette has been from a Broadcast Quality Master 1993.*

Krajowej, twórców różnych klubów kulturalnych oraz polskich inżynierów wnoszących wielki wkład w rozwój przemysłu motoryzacyjnego. Częściowo rozmowy te są obecnie drukowane na łamach detroickiego czasopisma „Świat Polski”³².

11. Mikrofilmy prasy polonijnej. Komputeryzacja zbiorów

W ostatnich dziesięciu latach rozpoczęto mikrofilmowanie prasy polonijnej. Dotychczas zostały zmikrofilmowane następujące tytuły: detroicki „Dziennik Ludowy” (1919—1923), „Dziennik Ludowy” z Chicago (1907—1925), „Dziennik Polski” z Detroit (1904—1920), „Dziennik Związkowy” z Chicago (1908—1974), „Dziennik Narodowy” z Chicago (1908—1918 i 1920—1923), „Narodowiec” Cleveland (1913—1915), „Niedziela” Detroit (1891—1902), „Zgoda” Women’s Ed. (1900, 1902—1908, 1912—1913, 1953—1968), „Zgoda” Chicago (1887—1953, 1969—1974). Obecnie zaprzestano mikrofilmowania czasopism, natomiast na szeroką skalę wykonuje się kseroksy.

W 1988 roku archiwum otrzymało w darze od ks. prał. Wojciecha Rojka z Nowego Jorku zestaw komputerowy wraz z drukarką laserową, od tego roku rozpoczęły się prace nad komputeryzacją zbiorów. Dotychczas skomputeryzowano dokumentację polonijnych parafii, dysertacje, częściowo pierwszy tom katalogu archiwum, skomputeryzowano cały fakultet szkół, wykonano inwentarze kolekcji ks. L. Chroboty, kolekcji Edwarda Wróbla, kolekcji Artura Waldo. Wprowadzono najważniejsze źródła do dziejów Polonii, które są przedmiotem opracowania i druku na łamach czasopism polonijnych. Zbiory skomputeryzowane weszły w ogólnamerykański system archiwalny³³.

12. Rękopisy biblioteczne, dysertacje

Kolekcja rękopisów bibliotecznych i dysertacji liczy tysiąc egzemplarzy. Skomputeryzowane zostały wszystkie dysertacje napisane w Kolegium N.M.P. w Orchard Lake począwszy od 1916 roku aż po dzień dzisiejszy. Oprócz tego rękopisy posiadają inwentarze. Katalog posiada: indeks autorów prac dyplomo-

---

³² R. Nir, *Żołnierz, lekarz i działacz polonijny dr Jan Wybranowski*. „Świat Polski”. R. 89:1993 nr 14, 2 kwietnia s. 15—16; Tenże, *Filaret, fotografik i działacz polonijny Tadeusz Płochocki*. „Świat Polski”. R. 89:1993 nr 16, 16 kwietnia s. 14—15; Tenże, *Sumiennie wypełniam mój obowiązek wobec ojczyzny, mfr. Bohdan Grodzki*. „Świat Polski”. R. 89:1993 nr 21, maj 21 s. 16—17; Archiwum posiada znaczną liczbę nagrań z różnymi ludźmi, które będą w całości opublikowane w przygotowywanej książce.

³³ Przed śmiercią ks. prał. A. Rojek ofiarował całą pracownię komputerową. Archiwum jest włączone do sieci Narodowego Archiwum w Waszyngtonie.

wych, indeks nazw, indeks nazw geograficznych, wykaz promotorów dysertacji, wykaz stopni naukowych: bakalaureat sztuk, bakalaureat filozofii, licencjat świętej teologii, magisterium sztuk, doktorat filozofii, chronologię dysertacji, wykaz kolegów i uniwersytetów, wykaz prac w języku polskim, indeks rzeczowy.

Zakres rzeczowy dysertacji jest ogromny, dotyczą historii Kościoła w Ameryce, Polsce, historii literatury angielskiej i polskiej, historii Polonii, parafii polskich, organizacji polonijnych, polskich zakonów męskich i żeńskich, szkolnictwa polonijnego, historii Polski i powszechnej, polityki, teologii i bibliistyki³⁴.

13. Materiały dotyczące Polski

Ten zespół archiwum posiada przede wszystkim tysiące wycinków prasy polskiej, polonijnej i amerykańskiej na tematy polskie. Wycinki układane są według katalogu rzeczowego.

Posiada oryginalne listy królewskie i wybitnych osobistości polskich w liczbie 200 jednostek. Chronologicznie listy dotyczą następujących królów polskich: 1) Zygmunta Starego (1506—1548), 2) Zygmunta Augusta (1548—1572), 3) Henryka III Walezego (1573—1574), 4) Stefana Batorego (1576—1586), 5) Zygmunta III Wazy (1587—1632), 6) Władysława IV Wazy (1632—1648), 7) Jana Kazimierza (1648—1668), 8) Michała Wiśniowieckiego (1669—1673), 9) Jana III Sobieskiego (1674—1696), 10) Augusta II Sasa (1697—1733), 11) Stanisława Leszczyńskiego (1704—1709), 12) Augusta III Sasa (1733—1763), 13) Stanisława Augusta Poniatowskiego (1764—1795).

Po hr. Adamie Ronikierze archiwum otrzymało prawie kompletne zbiory dotyczące Rady Głównej Opiekuńczej, działającej w czasie wojny w Polsce. Znajdują się również sporadyczne listy H. Sienkiewicza i W. Reymonta oraz dużo korespondencji polskich biskupów do władz szkolnych. Warto również odnotować ponad 50 listów Jarosława Iwaszkiewicza z czasów I wojny światowej do kolegi dra Antoniego Małka z okresu kijowskiego.

Pragnę nadmienić, że Archiwum posiada ponad 50 tysięcy książek wydanych w Polsce³⁵.

³⁴ *Lista dysertacji napisanych w Kolegium N.M.P. w Orchard Lake, 1966 mps. s. 4; Dissertation and Theses Catalog Archives Archives the Orchard Lake Schools*, wydruk komputerowy s. 450.

³⁵ *Inwentarz listów królewskich. Orchard Lake 1975 mps s. 3; Original Letter of King John Sobieski, „Library Pulse”*. R. 6:1959 nr 2 s. 1—2; *Polish Prayer-Book Collection, „Library Pulse”*, R. 8:1961 nr 2 s. 2.

14. Literatura genealogiczna

Archiwum w Orchard Lake posiada największy zbiór polskiej literatury genealogicznej na terenie Stanów Zjednoczonych i Kanady. Posiada wszystkie klasyczne polskie opracowania genealogiczne: B. Paprockiego *Herby rycerstwa polskiego*, W. Kojalowicza *Herbarz rycerstwa*, K. Niesieckiego *Korona Polska* (w 10 tomach), H. Stupnickiego, *Herbarz polski* (w 3 tomach). Z genealogii polskich Żydów posiada prace: L. Korwina, *Szlachta mojżeszowa, Szlachta neoficka*. Archiwum posiada wydawnictwa dotyczące rodzin szlacheckich m.in., *Polską encyklopedię szlachecką* (13 t.), *Herby szlachty polskiej, Małopolskie rody ziemiańskie*.

Posiada monumentalny podręcznik: *Genealogia* prof. W. Dworzaczka; bogaty zestaw wydawanych na emigracji źródeł genealogicznych. Uzupełnieniem poszukiwań genealogicznych jest niezastąpiony *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego*.

Dział posiada bardzo dobry zestaw podręcznej literatury oraz czasopisma: „Genealogical Helper” i biuletyny polskich towarzystw genealogicznych, których kilka tytułów ukazuje się w Stanach. Z tego działu korzysta największa liczba czytelników, bowiem poszukiwanie swych korzeni jest nadal aktualne wśród Amerykanów polskiego pochodzenia³⁶.

15. Księgozbiór podręczny

Archiwum nie może funkcjonować bez dobrze zorganizowanego warsztatu pomocniczego. Tak potężne zbiory wymagają zaplecza słowników i encyklopedii. Księgozbiór podręczny został zorganizowany 15 lat temu i posiada:

Encyklopedie S. Orgelbranda, „Wielka Powszechna Encyklopedia Ilustrowana”, „Encyklopedia Kościelna” Nowodworskiego, Chełmińskiego „Podręczna Encyklopedia Kościelna” (44 t.), „Wielka Encyklopedia Powszechna” Glogera, „Encyklopedia Staropolska” (różne wydania), „Encyklopedia Katolicka” wydana obecnie na KUL-u.

Z etnicznych „Harvard Encyclopedia of American Ethnic Groups”, ponadto archiwum posiada: „Polish American Encyclopedia of American Ethnic Groups”, vol. 1, A—B oraz 4 tomy maszynopisu do dalszych tomów, które nigdy nie zostały opublikowane, ów niekompletny maszynopis przekazała rodzina po śmierci ks. F. Bolka. Hasła były opracowane w latach pięćdziesiątych.

---

³⁶ R. Nir, *Herbarze w Orchard Lake*. „Dziennik Polski”. R. 76:1979 nr 59, s. 4,9; Tenże, *Archiwum Polonii w Orchard Lake*. W: *Kalendarz Polski 1991*. Stevens Point, Wis. 1990 R. 6 s. 167—175.

W tym dziale znajdują się również: „The Official Catholic Directory”, obejmujący spis parafii i duchowieństwa Stanów Zjednoczonych, „Canadian Catholic Church Directory” dotyczący Kanady. Z polskich i polonijnych spisów mamy: „Spis duchowieństwa diecezjalnego i zakonnego w Polsce” z 1979, 1985 i 1992; informatory „Duszpasterstwo polskie w świecie” z 1970 i 1975 oraz katalog duszpasterstwa i duchowieństwa polskiego we Francji z 1972 roku.

Bardzo rozbudowany jest dział bibliografii: całość bibliografii polskiej K. Estreichera oryginalnego wydania przedwojennego, bieżące tomy bibliografii historii Polski wydawane w kraju, bibliografii historii Kościoła w Polsce. Z polonijnych: *Polonica Buffalonensis*, W. Drzewienieckiego; *Bibliography of Books in Polish or Relating to Poland*, wydawane w Londynie i komplet czasopisma „Books in Polish or Relating to Poland”, również ukazującego się w Londynie, A. Wolanina, *Polonica in English* i *Polonica Americana.*, J. Wepsieca, *Polish American Serial Publications 1842—1966* (an Annotated Bibliography).

Dział biografii posiada komplet *Polskiego Słownika Biograficznego*, ks. F. Bolla, *Who's Who in Polish America*, ks. J. Przygody, *Texas Pioneers From Poland, Polish Americans in California 1827—1977 and Who's Who*.

Zgromadzono tu także przewodniki po różnych zbiorach archiwalnych m.in. *Guide to the Archives of the Polish Institute and Sikorski Museum*, (Londyn); *Guide to the Archives of the Polish Institute of Arts and Sciences of America*, (New York); *Guide to the Hoover Institution Archives*, (Stanford); *Guide to the Archives of the Archdiocese of Boston*. Nie wymieniam tu bogatego zestawu informatorów po archiwach polskich i bogatej literatury archiwoznawczej zarówno z terenu Polski jak i Ameryki. Z czasopism znajduje się cały komplet „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, „Archeion”, „The American Archivist”.

Polska grupa etniczna w Stanach Zjednoczonych jest jedną z bardzo wielu i dlatego zgromadzona została również literatura z zagadnień etnicznych. W tym obszernym zbiorze znajdują się takie pozycje jak: *Ethnic Newspapers and Periodicals in the United States*; *Guide to Ethnic Museums, Libraries and Archives in the United States*; *Encyclopedic Directory of Ethnic Organizations in the United States*; *Guide to the American Ethnic Press*; *Ethnic Theatre in the United States*; *Sources for the Study of Migration and Ethnicity*.

Najwięcej pozycji jest z zakresu historii Polonii oraz tła problemu migracji, emigracji i imigracji.

Zgromadzone czasopisma specjalistyczne ułatwiają poszukiwania badawcze w księgozbiorze podręcznym: „Kultura”, „Polish American Studies”, „Problemy Polonii Zagranicznej” „Przegląd Polonijny” *Sacrum Poloniae Millenium*, „Studia Polonijne”, „The Polish Review”, „Zeszyty Historyczne”, „Biblioteka Polonijna”, „Polish National Catholic Church Studies”, „Duszpasterz Polski Zagranicą”, „Kronika Rzymska”.

16. Kolekcje personalne

Od szeregu lat do archiwum są przekazywane całe kolekcje personalne, dzięki temu mamy uratowane zbiory tych, którzy gromadzili przez całe życie różne dokumenty, książki i czasopisma. Wartość kolekcji personalnych jest ogromna bowiem w nich znajdują się unikalne materiały związane z działalnością osoby. Wszystkie posiadają książki, czasopisma, dokumenty, korespondencje, fotografie i różnego rodzaju osobiste pamiątki. Zebrane razem stanowią cenne źródła historyczne.

Cenne są zbiory ks. Franciszka Bolka, wydawcy „Encyklopedii Polsko-Amerykańskiej” i autora szeregu wydawnictw, zwłaszcza materiałów statystycznych. Drukiem ukazał się pierwszy tom encyklopedii, do dalszych tomów materiał znajduje się w kolekcji³⁷.

Kolekcja ks. Kazimierza Bobrowskiego zawiera materiały do dziejów Polskiej Misji Katolickiej w Bombaju i historii polskich obozów w Indiach, zachowana obszerna korespondencja, sprawozdania, listy i zestawienia statystyczne³⁸.

Materiały ks. prof. dra Waleriana Jasińskiego, długoletniego wykładowcy w Seminarium Polskim, redaktora czasopisma „Sodalis”, autora szeregu publikacji z zakresu języka i kultury polskiej w Ameryce, zawierają rzeczowo ułożone teczki z dziejów Polonii, obszerny dział korespondencji, maszynopisy wykładów i drukowanych publikacji³⁹.

Długoletni dyrektor archiwum archidiecezji w Chicago, ks. prof. dr Mieczysław Madaj przekazał do Orchard Lake swoje zbiory. Kolekcja zawiera materiały do działalności Polsko-Amerykańskiego Stowarzyszenia Historycznego, historii Polsko-Narodowego Kościoła Katolickiego w Stanach, setki fiszek z Archiwum Watykańskiego do dziejów polskiej misji na Krymie w XVI i XVII wieku. Przekazał również cały swój księgozbiór z zakresu historii Kościoła⁴⁰.

³⁷ F. Bolek, *Tentative Plan for the Polish-American Encyclopedia*. Buffalo, NY 1947 s. 8; F. Bolek, *Ruch umysłowy wśród Polonii Amerykańskiej*. Buffalo, NY s. 16; R. Nir, *Encyklopedia Polsko-Amerykańska*. „Dziennik Polski”. R. 76:1979 nr 178, s. 6.

³⁸ K. Bobrowski, *Polska Misja Katolicka w Bombaju. Materiały 1943—1945*. Kolekcja przygotowywana jest do katalogowania. Warto zacytować niektóre materiały: Korespondencja z lat 1940—1948, wykazy sierot, wykazy rodzin przyjmujących sieroty, sprawozdania z działalności Polskiej Misji Katolickiej w Bombaju, wspomnienia z Rosji, Chłopcy z Indii, Marianum, Akcja Katolicka, przygotowania do podróży, Listy Ks. K. Bobrowskiego z Orchard Lake, korespondencja dotycząca chłopców w Orchard Lake, Krucjata Eucharystyczna, polski szpital w Bombaju, polskie szkoły w osiedlach i obozach w Indii, duszpasterstwo.

³⁹ R. Nir, *Ks. prof. dr Walery J. Jasiński (1904—1981) jako badacz duszpasterstwa polonijnego*. W: *Źródła do historii Polonii*. Orchard Lake, 1982 s. 247—308.

⁴⁰ Akta personalne w Archiwum Polonii w Orchard Lake; K. Kozak, *Repository of History, „Memory” of Archdiocese*. „The New World” (Chicago) August 14, 1970 s. 9; Menceslaus J. Madaj, „Polish American Studies”. Vol. 42:1986 nr 2 s. 2, R. Nir, *Polish American Archives at Orchard Lake receives Rev. M. J. Madaj Collection*. The Polish American Vol.

Znany działacz polonijny, kolekcjoner dr Antoni Małek z Pittsburgha przekazał sprawozdania i protokoły do dziejów Kolegium Związkowego w Cambridge Springs w Pensylwanii, biuletyny informacyjne polskich klubów kulturalnych, materiały związane z urządzeniem Pokoju Polskiego na Uniwersytecie w Pittsburghu⁴¹.

Przekazana kolekcja ks. prof. dra Jacka Przygody specjalisty z zakresu ekonomii, zawiera dziesiątki wypisów archiwalnych do dziejów Polonii i Polaków w Texasie, które to zagadnienia były przedmiotem pasji badawczej⁴².

Powojenna działalność księży polskich w Stanach, problematyka pierwszego programu telewizyjnego dla Polonii w 1956 r. w Nowym Jorku, kontakty z wybitnymi osobistościami imigracji wojskowej, z arcybiskupem J. Gawliną i biskupami amerykańskimi, wizyta kard. Karola Wojtyły w 1976 r. w Nowym Jorku i inne polonijne zagadnienia znajdujemy w kolekcji wybitnego kapłana ks. prał. Wojciecha Rojka, której niestety tylko część została przekazana w roku 1992 do Orchard Lake⁴³.

Kolekcja Artura Waldo została w całości przewieziona z Arizony w 1988 r. do Orchard Lake. Zbiór zawiera materiały do historii teatru polonijnego w Stanach, redaktorów czasopism polonijnych, Sokolstwa Polskiego w Ameryce i innych organizacji polonijnych, do dziejów polskiej prasy w Stanach, maszynopisy dziesiątek artykułów i książek napisanych przez A. Waldo, unikalne numery czasopism i setki wypisów źródłowych z różnych archiwów i czasopism, różnego rodzaju wywiady, bardzo bogaty dział fotografii z życia Polonii i z II wojny światowej. Unikalne dokumenty z tej kolekcji są drukowane w serii „Źródła do historii Polonii”⁴⁴.

W kolekcji ks. bpa Stefana Woźnickiego znajdujemy materiały z zakresu pomocy Kościoła amerykańskiego dla Polski, biskup przewodniczył Komitetowi Pomocy dla Polski i dlatego mamy tutaj sprawozdania ze wszystkich placówek polskich do których docierała pomoc amerykańska. Bp Woźnicki należał do zarządu Rady Polonii Amerykańskiej, wobec czego są tutaj dokumenty do jej dziejów.

Informacja powyższa dotyczy tylko największych kolekcji personalnych, spis innych donatorów znajduje się w kartotece archiwum.

6:1987 nr 9, s. 5; Tenże, *Madaj Mieczysław Jan* W:EK tom 6 (w druku).

⁴¹ *Katalog Kolekcji dra Antoniego Małka*, Orchard Lake 1981 mps s. 100.

⁴² *Ogólny inwentarz Kolekcji ks. prof. dr Jacka Przygody*, Orchard Lake 1993 mps. s. 20.

⁴³ *Inwentarz ogólny Kolekcji ks. prał. A. W. Rojka*, Orchard Lake 1992 s. 20.

⁴⁴ R. Nir, *Arthur Waldo Collection in the Pol. Amer. Archives at Orchard Lake*. „Sokół Polski”. Nr 21, Nov. 1 1986 s. 2, 5; Tenże, *Arthur L. Waldo Collection in the Polish American Archives at Orchard Lake, Mi. „Gwiazda Polarna”*. R. 78:1986, 25 października s. 5.

17. Archiwum, Biblioteka i Muzeum 2 Korpusu

W roku 1983 Fundacja i Centrum 2 Korpusu powołały Archiwum, Bibliotekę i Muzeum 2 Korpusu przy Polonijnych Zakładach Naukowych w Orchard Lake. Archiwum zawiera akta personalne żołnierzy tego Korpusu. W tezkach znajduje się dokumentacja osobista: legitymacje, listy, dyplomy, świadectwa, odznaczenia, korespondencja, fotografie robione na żywo podczas walk. W zbiorze jest zestaw map operacyjnych, filmów i kaset video. Dokumentacja archiwum Koła Karpaczyków z Chicago. Osobne materiały dotyczą P.S.K. skróconą historię 316 i 317 Kompanii Transportowej P.S.K. w 2 Korpusie.

Na zbiory biblioteczne składają się: książki, broszury, jubileuszowe pamiątki, czasopisma i płyty. Biblioteka posiada inwentarz i jest ułożona według ogólnych działów. Albumy fotograficzne przedstawiają działania 2 Korpusu.

Bardzo obszernym jest dział „Katyń”. Dział „Monte Cassino” to opracowania o bitwie w różnych językach zwł. polskim, angielskim i włoskim. Obok prac ściśle naukowych są pamiątki i wydawnictwa albumowe oraz lista poległych i pogrzebanych na cmentarzu wojennym Monte Cassino. Pamiątki i wspomnienia to najobszerniejszy dział pod względem liczby książek, cenne są czasopisma i wydawnictwa okolicznościowe.

Muzeum 2 Korpusu zgromadziło setki oryginalnych eksponatów związanych z życiem żołnierskim: medale, odznaki, mundury, oryginalne mapy operacyjne, setki zdjęć i różnych memorabiliów. Nagromadzone zbiory świadczą o ogromnej trosce żołnierzy 2 Korpusu, aby możliwie wszystko zachować dla potomności⁴⁵.

18. Muzeum, Archiwum i Biblioteka I Polskiej Dywizji Pancерnej

Dnia 2 lipca 1989 r. otwarte zostało Muzeum, Archiwum i Biblioteka I Polskiej Dywizji Pancерnej im. Gen. S.Maczka. Muzeum zawiera działy: I Dywizji Pancерnej, Ochotników Armii Polskiej w Kanadzie oraz Kobiet-Żołnierzy AK. Każdy dział posiada zbiory archiwalne, biblioteczne i muzealne.

Archiwalia zawierają dokumenty osobiste żołnierzy I Dywizji, rozporządzenia dowódców, wykresy operacyjne w Normandii, Francji i Belgii, mapy. Fotografie,

---

⁴⁵ R.Nir, *Centrum 2 Korpusu w Orchard Lake. Archiwum, Biblioteka i Muzeum*. „Dziennik Polski”, R. 81:1984 nr 27, s. 11; nr 28, s.11; *Fundacja i Centrum 2 Korpusu Wojska Polskiego przy Polonijnych Zakładach Naukowych w Orchard Lake*, Michigan 1990 ss. 24; *Dziesięciolecie Fundacji i Centrum 2 Korpusu w Orchard Lake 1983–1993*, Orchard Lake, ss. 48; R. Nir, *Dziesięciolecie Fundacji i Centrum II Korpusu*. „Dziennik Związkowy” R. 86:1993 nr 94, s. 1, 2–3; Tygodnik „Świat Polski” R. 89:1993 nr 20, s. 16–17; „Nowy Dziennik”. R. 22:1993 nr 5736, 2 lipca s. 4.

których zgromadzono bardzo dużo, przedstawiają nie tylko generałów i żołnierzy ale pola bitew i całość działań.

Biblioteka wyposażona jest w kompletną literaturę na temat historii I Dywizji oraz innych formacji Polskich Sił Zbrojnych, jest ponadto komplet czasopisma „Pancerniak”.

W gablotach umieszczone są eksponaty muzealne z oryginalną bronią, wyposażeniem żołnierskim, mundurami, natomiast w specjalnej gablocie umieszczono miniaturki sprzętu wojskowego I Dywizji. Eksponaty Wojska Polskiego w Kanadzie i Żołnierzy-Kobiet AK wzbogacają całość bardzo efektownie urządzonego Muzeum⁴⁶.

19. Archiwum, Biblioteka i Muzeum Armii Krajowej

Zostały otwarte 12 listopada 1989 r. i posiadają poważną kolekcję oryginalnych dokumentów, druków, map i fotografii.

Manekiny ulokowane w gablotach ubrane są w oryginalne mundury, które używane były w czasie Powstania Warszawskiego. Są tu również oryginalne opaski, czapki, chlebaki, manierki i ładownice oraz szereg wzruszających przedmiotów związanych z bezpośrednią walką. Odtworzono modele broni np. legendarną „Błyskawicę”, pistolety maszynowe Schmeister i Sten. Oryginalny karabin Mauser z amunicją, kolce drogowe, granaty i bagnety.

Poważną kolekcję stanowi zbiór orderów i odznak oraz książki przysyłane przez samych autorów. Osobny dział tworzą materiały dotyczące martyrologii akowców, a więc ubrania więzienne, listy, numery więzienne i jenieckie dotyczące pobytu w obozach koncentracyjnych, więzieniach i obozach jenieckich.

W Bibliotece zgromadzono bardzo dużo książek o tematyce AK-owskiej, biuletyny z czasów Powstania Warszawskiego, czasopisma, wycinki prasowe, sprawozdania i materiały archiwalne dotyczące działalności Okręgu AK na Stany Zjednoczone jak i poszczególnych oddziałów⁴⁷.

⁴⁶ A. Rogoziński, *Muzeum 1 Dywizji Pancерnej w Stanach Zjednoczonych*. „Pancerniak”. R. 21:1989 nr 41 s. 4—17; „Jednodniówka Muzeum 1 Dywizji Pancерnej im. Gen. S. Maczka w Orchard Lake”, 2 lipca 1989 r. ss. 6; *Komitet Organizacyjny Fundacji Muzeum 1 Dywizji Pancерnej*. „Pancerniak”, R. 22:1990 nr 43 s. 35—36; E. Wierzevska, *Otwarcie Muzeum 1 Polskiej Dywizji Pancерnej w Orchard Lake*, Mi. „Zgoda”. R. 108:1989 nr 15, 1 sierpnia s. 12—13; *Poświęcenie ziemi z pól bitewnych 1 Dywizji w Muzeum w Orchard Lake*, „Kurier” (Detroit) R. 1:1993 nr 12, s. 3.

⁴⁷ Jednodniówka. Poświęcenie Pokoju Pamiętek Armii Krajowej w Orchard Lake, 12 listopada 1989 ss. 36; Sprawozdanie przewodniczącego Komitetu Pokoju Pamiętek Armii Krajowej z całokształtu pracy przygotowawczej nad zorganizowaniem Pokoju Pamięci A.K. przedłożone Walnemu Zebraniu Członków Oddziału Koła A.K. w dniu 17 grudnia 1989 roku s. 3; Z. Romańska, *Historia Muzeum Armii Krajowej w Orchard Lake*, Mich. USA. Tygodnik

20. Archiwum, Biblioteka i Muzeum Lotników Polskich

Z racji XVIII Światowego Zjazdu Lotników Polskich w Detroit w dniu 1 września 1990 r. otwarte zostało Archiwum, Biblioteka i Muzeum Lotników Polskich. W zbiorach archiwalnych znalazły się sprawozdania, protokoły z działalności poszczególnych Skrzydeł, dokumenty osobiste, legitymacje, fotografie, teczki akt personalnych.

Eksponaty muzealne znajdują się w gablotach. Oryginalne mundury polskich lotników, odznaczenia, czapki, dyplomy, materiały ze światowych zjazdów oraz liczne zdjęcia samolotów i lotników rozmieszczone zostały na ścianach. Na suficie zamieszczone zostały miniatury samolotów na których latali polscy piloci.

W bibliotece zgromadzono dużo książek poświęconych lotnictwu polskiemu w czasie ostatniej wojny światowej, cały komplet wydawnictw związanych ze światowymi zjazdami polskich lotników jak również zjazdów lotników polskich ze Stanów Zjednoczonych i Kanady. Inne publikacje dotyczą działalności Stowarzyszenia Lotników Polskich. W bibliotece jest również komplet miesięcznika „Skrzydła” wydawanego w Londynie.

Na uwagę zasługują zgromadzone dokumenty dotyczące katastrofy samolotu w Gibraltarze na pokładzie którego zginął Gen. Władysław Sikorski⁴⁸.

21. Archiwum, Biblioteka i Muzeum Więźniów Politycznych

W dniu 2 grudnia 1990 r. otwarto Archiwum, Bibliotekę i Muzeum Polskiego Stowarzyszenia Byłych Więźniów Politycznych Niemieckich Obozów Koncentracyjnych i Łagrów Sowieckich. Archiwalia dotyczą przede wszystkim działalności tego Stowarzyszenia jak również wszystkich zabiegów związanych z powojennym losem — często bardzo tragicznym — byłych więźniów, którzy przez duży okres czasu nie mieli wyraźnego statusu. Dlatego obok apeli znajdujemy wiele korespondencji do różnych czynników i różnych krajów w sprawie statusu więźniów. Uzupełniają ten dział dokumenty osobiste.

Zbiory biblioteczne posiadają literaturę do dziejów poszczególnych obozów: w Brzezince, na Majdanku, w Dachau, Gross-Rosen, Oświęcimiu, Ravensbrück, Sachsenhausen. Z czasopism znajduje się komplet „Zeszytów Oświęcimskich” i „Przeglądu Lekarskiego”.

„Świat Polski”. R. 88:1992 nr 8, s. 14.

⁴⁸ Jednodniówka Lotnictwa Polskiego w Anglii ss. 56; Stowarzyszenie Lotników Polskich 50-lecie. Philadelphia, Pa. 31 sierpnia, 1 września 1968 ss.143; Sprawozdania z poszczególnych Skrzydeł; Listy imienne członków; Pamiętniki poszczególnych Skrzydeł; Pamiętniki ze Światowych Zjazdów.

Muzeum posiada duże obrazy ilustrujące martyrologium więźniów w obozach i ich tragiczne życie, uzupełnieniem są autentyczne zdjęcia wykonane w obozach, nadto w gablotach ziemia z Oświęcimia, drut kolczasty, pasiak, na ścianie ogromnych rozmiarów obraz św. Maksymiliana Marii Kolbe, więźnia i męczennika oświęcimskiego, a obok mapa hitlerowskich obozów koncentracyjnych na ziemiach polskich i mapa rozmieszczenia obozów na terenie Niemiec i państw okupowanych. Zbiory mają wielką wymowę pedagogiczną dla młodego pokolenia amerykańskiego⁴⁹.

22. Archiwum, Biblioteka i Muzeum Związku Harcerstwa Polskiego

W roku 1990 wyodrębnione zostały zbiory Związku Harcerstwa Polskiego w Stanach Zjednoczonych. Materiały archiwalne rozplanowano w następujących zagadnieniach: Harcerstwo w Ameryce, dzieje Okręgu ZHP na Stany Zjednoczone, Delegatura w Londynie, zjazdy Okręgu, duszpasterstwo, Koła Przyjaciół Harcerstwa, prasa harcerstwa: „Czuj Duch”, „Spójnik Terenowy”, „Wici”, „Znicz” Chorągiew Harcerki i Harcerzy, Złoty i rocznice.

Dalej następują materiały do dziejów harcerstwa w poszczególnych miastach: Chicago-hufce Taty i Warta, Detroit-hufce Ziemia Rodzinna i Kresy, New York, New Jersey, Connecticut, Kalifornia. Ośrodki: Buffalo, Rochester, Filadelfia, Waszyngton.

Wyodrębniony został dział biografii i dokumentacji fotograficznej⁵⁰.

23. Archiwum, Biblioteka i Muzeum Związku Narodowego Polskiego

W trzecią rocznicę śmierci mec. Alojzego Mazewskiego, prezesa Kongresu Polonii Amerykańskiej i Związku Narodowego Polskiego 4 sierpnia 1991 r., otwarte zostało Muzeum ZNP w którym znalazł się cały zbiór A. Mazewskiego przekazany do Orchard Lake: archiwalia, księgozbiór i eksponaty muzealne. W tej chwili udostępnione jest Muzeum, w którym znajdują się osobiste pamiątki, odznaczenia, dyplomy, dziesiątki fotografii ilustrujące aktywną działalność Mazewskiego nie tylko na polu polonijnym i organizacyjnym, ale przede

⁴⁹ Biuletyny informacyjne Polskiego Stowarzyszenia Byłych Więźniów Politycznych Niemieckich Obozów Koncentracyjnych i Łagrów Sowieckich, niekompletne; R. Nir, *Powojenny los byłych więźniów politycznych na emigracji*, Tygodnik „Świat Polski”. R. 89:1993 nr 17, s. 16.

⁵⁰ E. Gierat, *Archiwum harcerskie*, W: *Powojenna historia harcerstwa w Stanach Zjednoczonych*, 1990 s. 31—33; Zamieszczane odezwy na łamach czasopism harcerskich ukazujących się w Stanach Zjednoczonych i Londynie.

wszystkim międzynarodowym, bowiem uczestniczył aktywnie w polityce Stanów Zjednoczonych, reprezentując rząd na posiedzeniach i konferencjach ONZ, zjazdach w Madrycie i Helsinkach. Był przyjmowany przez prezydentów i 3 ostatnich papieży.

Materiały archiwalne i biblioteczne są obecnie komputeryzowane⁵¹.

24. Zbiory dra Edwarda Różańskiego

Dr Edward Różański, długoletni pracownik Związku Narodowego Polskiego, bardzo czynny w pracach polonijnych, od ponad 20 lat przysyłał do Orchard Lake swoje zbiory, które w roku 1991 znalazły się w specjalnym zbiorze Różańskich. Są to przede wszystkim obszerne materiały dotyczące historii Związku Narodowego Polskiego i poszczególnych grup, Kongresu Polonii Amerykańskiej, wydawnictw związkowych, materiały redakcyjne „Zgody” i częściowo „Dziennika Związkowego”, działalności Amerykańsko-Polskiego Komitetu Stulecia Wojny Domowej 1863 roku, 100-lecia prasy polskiej w Ameryce, Stowarzyszenia Polskich Kombatantów, udziału Polonii w obchodzie 200-lecia Stanów, Polskiego Komitetu Imigracyjnego, roku Kopernikańskiego, wybitnych działaczy polonijnych świeckich i duchownych, kontakty Różańskich z instytucjami na obczyźnie i w Polsce, Papież Jan Paweł II w Ameryce, Paweł Sobolewski pionier polskiej prasy w Ameryce, artykuły Różańskiego.

Obok księgozbioru liczne tytuły prasy polskiej i polonijnej. Opracowany został pierwszy tom katalogu kolekcji Różańskich⁵².

25. Zbiory Związku Śpiewaków Polskich w Ameryce

Dnia 3 stycznia 1993 r. otwarte zostały zbiory Okręgu IV Związku Śpiewaków Polskich w Ameryce: archiwum, biblioteka i muzeum. Materiały dotyczą trzech aktualnie istniejących chórów na terenie Detroit, a mianowicie Chóru Lutnia, Chóru Filaretów i Chóru Polonez. Niestety z pozostałych już nie istniejących

---

⁵¹ J. Maynard, *Pamiętki i archiwum Alojzego Mazewskiego*. „Nowy Dziennik”, 15 czerwca 1990 s. 4; E. Różański, *Sprawozdania z prac nad materiałami A. Mazewskiego*, zawierają dane statystyczne i informują gdzie zostały przekazane.

⁵² R. Nir, *Katalog Kolekcji dr Edwarda i Lody Różańskich w Orchard Lake*. Orchard Lake 1991 s. 88, materiały zostały skomputeryzowane tylko częściowo.

chórów tylko sporadyczne materiały trafiły do zbiorów, pamiątki po nich zaginęły.

W Muzeum zostały złożone trofea, puchary poszczególnych chórów, dokumentacja fotograficzna, sztandary, nagrania, stare pamiętniki, programy koncertów, pamiętniki narodowych konwencji Śpiewaków, stare śpiewniki i nuty⁵³.

26. Muzeum ks. Józefa Dąbrowskiego

Zgromadziło wszystkie materiały dotyczące postaci założyciela Szkół ks. Józefa Dąbrowskiego, następnych rektorów, profesorów, studentów. W pierwszym dziale znajdują się dokumenty osobiste ks. Dąbrowskiego jak: metryka chrztu, świadectwa szkolne, dyplomy studiów w Rzymie, listy, artykuły, fotografie domu rodzinnego, kościoła parafialnego, duże portrety, artykuły i książki autorstwa ks. Dąbrowskiego. Dalej galeria portretów rektorów, biskupów wychowanków, a wśród nich obecnego abpa Detroit Adama Maidy, który ukończył Szkołę Wyższą w Orchard Lake, następnie profesorów i wybitnych alumnów.

W gablotach umieszczone są wszystkie publikacje szkolne i książki napisane przez profesorów, zwł. ks. prał. dra Z. Peszkowskiego, który wydał ponad 100 książek i setki artykułów.

Osobne miejsce w muzeum zajmują pamiątki po wizytach znakomitych gości w Orchard Lake. Na pierwszym miejscu wyeksponowano dwukrotną wizytę metropolity krakowskiego kardynała Karola Wojtyły w latach 1969 i 1976. Zamieszczono wszystkie zdjęcia z tych wizyt, opisy pobytu, przemówienia i wycinki prasowe, również nagrania i slajdy⁵⁴.

27. Muzeum sportu polonijnego

Podstawą tego muzeum stały się zbiory szkolne, bowiem we wszystkich trzech szkołach uprawiany był na szeroką skalę sport, studenci w rozgrywkach zdobywali bardzo liczne nagrody, a trofea zgromadzono od czasów najdawniejszych po dzień dzisiejszy.

Od 1973 r. Narodowe Stowarzyszenie Polsko-Amerykańskich Sportowców zaczęło każdego roku odznaczać najwybitniejszych sportowców, a ci przeznaczają

⁵³ R. Nir, *Otwarcie Muzeum Śpiewaków w Orchard Lake*. Tygodnik „Świat Polski”. R. 88:1992 nr 52, s.31; *St. Mary's College of Orchard Lake Dedicates Museum Room to District IV of PSAA*. „Singers' Bulletin”. R. 54:1993 Spring, numer prawie w całości poświęcony kolekcji Śpiewaków i poszczególnych chórów w Detroit.

⁵⁴ Numer poświęcony delegacji biskupów polskich biorących udział w Kongresie Eucharystycznym i odwiedzających Polonię Amerykańską - wraz z pełną dokumentacją fotograficzną: „Sodalis Polonia”. R. 55:1976 nr 8 s. 30.

swoje pamiątki do narodowej galerii polskiego sportu w Orchard Lake, stąd też muzeum posiada unikalne eksponaty tych sportowców. Mamy tutaj koszulki, piłki, trofea, odznaczenia, buty; każdy eksponat jest oryginalny i bardzo osobiście związany z postacią sportowca. Jest to jedyne i unikalne na świecie muzeum sportu polonijnego.

Swoje eksponaty przekazali m.in.: Stanisław Musiał, Stella Walasiewicz, Edward Tyrański, Antoni Zaleski, Aleksander Wojciechowicz, Alojzy Szymański, Stanisław Kowalewski, William Osmański, Zygmunt Czarobski, Edmund Browalski, Stanisław Zbyszko, Michał Krzyżewski, Tomasz Paciorek, Stefan Bartkowski⁵⁵.

28. Archiwum, Biblioteka i Muzeum pisarzy emigracyjnych

Podstawą tego zbioru stał się księgozbiór i materiały archiwalne przekazane w 1985 r. do Orchard Lake, czyli prawie cały komplet wydawnictw emigracyjnych z Anglii, Italii, Kanady i Stanów: Oficyny Poetów, Veritas, Polonia-Londyn, Polskiej Fundacji Kulturalnej, Libelly-Paryż, Spotkania-Paryż, wydawnictw — towarzystw naukowych i kombatanckich. Znajdują się tutaj również czasopisma emigracyjne: „Aneks”, „Libertas”, „Puls”, „Zeszyty Literackie”, „Wiadomości”, „Zapis”, „Pomost”.

Materiały archiwalne pochodzą ze zbiorów poety Edwarda Duszy, który przekazał rękopisy takich pisarzy jak: Aleksander Janta, Melchior Wańkowicz, Wacław Iwaniuk, Józef Cat-Mackiewicz, a ostatnio przekazano rękopisy Jarosława Iwaszkiewicza i Juliana Ejsmonta⁵⁶.

29. Galeria

W osobnym, dużym budynku znajduje się Galeria, w której są dzieła sztuki: malarstwo, rzeźba, porcelana, stylowe meble, głównie polskich artystów. Każdego miesiąca urządzana jest nowa wystawa. Galeria posiada obrazy: Juliana Fałata, Vlastimila Hoffmana, Juliusza Kossaka, Alfreda Kowalskiego-Wierusza, Jacka Malczewskiego, Jana Matejki, Tadeusza Popiela, Jana Stanisławskiego, Saturnina

---

⁵⁵ *National Polish-American Sports. Hall of Fame and Museum*. Pełny zestaw pamiątek ukazujących się każdego r. od 1973. W 1993 roku ukazał się następujący pamiątek: National Polish-American Sports Hall of Fame. 21 st Annual Induction Ceremonies and Testimonial Banquet Thursday, June 10, 1993 ss. 72.

⁵⁶ *Inwentarz literatury emigracyjnej w Archiwum w Orchard Lake*, 1990 s. 10; *Inwentarz wydawnictw londyńskich*, Orchard Lake 1991 s. 6; *Spis listów przekazanych przez E. Duszy do Archiwum w Orchard Lake*, 1989 s. 4.

Śierzyńskiego, Władysława Szernera, Wacława Szymanowskiego. Duży zbiór rzeźby w stali nierdzewnej artysty Mariana Owczarskiego, zarazem dyrektora. Tematyka tych prac jest różnorodna od sztuki sakralnej i użytkowej aż do kompozycji abstrakcyjnych. Każdego roku Galeria urządza konkursy dla młodych artystów polskiego pochodzenia, część z tych eksponatów zostaje potem w zbiorach⁵⁷.

30. Archiwum, Biblioteka i Muzeum Stowarzyszenia Weteranów Armii Polskiej w Ameryce

Zbiory SWAP zostały wyodrębnione w 1993 r. a w Muzeum znalazły się sztandary placówek Okregu VI SWAP, mundury, odznaczenia, dyplomy, legitymacje i wszelkiego rodzaju memorabilia. Na ścianach rozwieszono fotografie z różnych uroczystości weterańskich o lokalnym znaczeniu.

W Archiwum znajduje się ogromna liczba sprawozdań z posiedzeń dyrektorów SWAP oraz plenarnych zebrań Zarządu Głównego. Protokoły wszystkich zjazdów Okregu VI SWAP w Hamtramck, sprawozdania roczne poszczególnych placówek SWAP, sprawozdania finansowe, sprawozdania adiutanta Generalnego SWAP, programy różnych akademii, imprez, narodowych i towarzyskich.

W Bibliotece zgromadzone zostały wszystkie księgi z walnych zjazdów Stowarzyszenia Weteranów Armii Polskiej w Ameryce i Korpusów Pomocniczych Pań i Związków Przyjaciół. Osobny zbiór stanowią pamiątki poszczególnych placówek z terenu Stanów wydane z racji 25-lecia, 35-lecia, 50-lecia i 60-lecia. Wydzielone zostały druki rocznic czynu zbrojnego, np.: księga jubileuszowa obchodu 50-lecia kampanii 1920 (1920-1970); księga pamiątkowa 60-lecia Czynu Zbrojnego Polonii Amerykańskiej; księga pamiątkowa 70-rocznicy (1917—1987) Czynu Zbrojnego Polonii Amerykańskiej i Kanadyjskiej⁵⁸.

31. Archiwum, Biblioteka i Muzeum radia i telewizji polonijnej

Przekazane w ostatnich dziesięciu latach kompletne zbiory kilku radiostacji polonijnych z Bostonu, Chicago, Nowego Jorku stały się podstawą do utworzenia osobnego archiwum, biblioteki i muzeum radia i telewizji polonijnej. W skład

---

⁵⁷ *Malarze Polscy. Peintres polonais. Polish Painters (1850—1950)*. Katalog wystawy, Montreal 1984, katalog zawiera opis obrazów pochodzących z Galerii z Orchard Lake ss.117; Marian Owczarski Sculpture „Metal Fury” The Galery, Orchard Lake March 1, 1969 s. 4. W Archiwum znajduje się pełny zestaw katalogów wystaw w Galerii.

⁵⁸ Inwentarz zbiorów archiwalno-muzealnych Stowarzyszenia Weteranów Armii Polskiej w Ameryce w opracowaniu (wrzesień 1993 rok).

tych zbiorów weszły materiały: Roberta Lewandowskiego, ks. prał. W. Rojka i dra Włodzimierza Sikory.

Zbiory ks. Rojka to przede wszystkim nagrania telewizyjne programu „Wiatry z Polski” nadawanego już w 1956 r. w Nowym Jorku. Program nadawany był na żywo, występowały w nim chóry polonijne, artyści i zespoły z Polski. Materiały dra Sikory to taśmy audycji o Polsce z czterdziestu lat pracy dla Polski i Polonii. Największe zbiory pochodzą z kolekcji Roberta Lewandowskiego obejmują one programy radiowe i telewizyjne. Znajdują się tutaj taśmy z nagraniami polskiej sekcji Radia Francuskiego z 1951 roku, audycje radiowe z Detroit programu E. Konstantynowicza i M. Kreutza, nagrania programu ze stacji WHFC i WSBC z Chicago, nagrania programu TV o Polonii pt. „Polonaise in Transition”, programy „Polka-Go-Round”, nadawane w ABC Network, nagrania z własnego programu „Press International” nadawanego na kanale 7, za który otrzymał nagrodę „Emmy Award”. Taśmy „Polskiego Programu Telewizyjnego” (WCIU—TV) nadawanego od 1964 r. w Chicago. Filmy własnej produkcji pt. „200 lat Ameryki”, „Polacy w historii Ameryki”, „Duża Polska Mała Polska”, „Jan Paweł II w Chicago”, „600-lecie Matki Boskiej Częstochowskiej”. Kolekcja posiada ponad 3 tys. płyt, 500 nagrań wideo, 500 filmów⁵⁹.

32. Archiwum, Biblioteka i Muzeum Oświaty Polonijnej

Zgromadzono materiały do dziejów polskich szkół, szkolnictwa doksztalcającego, Związku Młodzieży Polskiej, nauczycieli, Zrzeszenia Nauczycielstwa, Komisji Oświaty Kongresu Polonii Amerykańskiej i studentów.

W Archiwum zachowane zostały komunikaty Komisji Oświatowej Kongresu Polonii Amerykańskiej, programy zjazdów nauczycieli polonijnych oraz komitetów rodzicielskich, korespondencja, prospekty różnych lekcji, dzienniki, protokoły szkolnych konferencji, albumy fotograficzne do dziejów poszczególnych szkół, wycinki prasowe o szkołach, materiały Zrzeszenia Nauczycieli Szkół.

W Bibliotece znajdują się materiały ze wszystkich konferencji nauczycieli, wykładowców i działaczy oświatowych Polonii, prospekty wydawane na miesiąc Oświaty Polonijnej, programy „Dnia Polskiej Szkoły” od 1978 do r. 1992. Największy zbiór stanowią pamiątniki polskich szkół wydane z okazji 10-lecia, 25-lecia, 30-lecia, 50-lecia, oraz Pamiątniki Związku Młodzieży Polskiej

---

⁵⁹ *Czterdzieści lat pracy dla Polski i Polonii Amerykańskiej dr Włodzimierz A. Sikora przy mikrofonie*, Chicago, Ill. 23 września 1973 roku ss. 40; *Bob Lewandowski's Forty Years in Broadcasting*, Saturday, November 23, 1991 ss. 20.

w Passaic, NJ, komplety podręczników do różnych przedmiotów, komplet „Głosu Nauczyciela”, oraz zbiór wideo do poszczególnych lekcji⁶⁰.

Pomieszczenia

Wszystkie zbiory znajdują się w 5 budynkach i obejmują 45 pokoi. Muzea znajdują się na dwóch piętrach budynku zwanego „Ark”, księgozbiory w budynku „Activities Building”, natomiast Galeria w budynku „Art Galery”. Archiwa mieszczą się w budynku „Barracks”, a Muzeum sportu polonijnego w „Dombrowski Fieldhouse”. Całość objęta systemem alarmowym i częściowo urządzeniami klimatyzacyjnymi. Zatrudnionych jest tylko 10 pracowników i kilku wolontariuszy.

Zbiory odwiedza rocznie kilka tysięcy ludzi ze Stanów i innych krajów. Ze zbiorów archiwalnych korzysta na miejscu rocznie przeciętnie 1000 osób. Kwerend listownych załatwianych jest w ciągu roku ponad osiemset, natomiast telefonicznych ponad tysiąc.

---

⁶⁰ *Sukces nauczycieli w Orchard Lake*. „Nowy Dziennik”. R. 22:1993 nr 5753, s. 8,10; *Powstało Archiwum i Muzeum Oświaty*. „Nowy Dziennik”. R. 22:1993 nr 5757 s. 6.